

Infoleht:

Šokolaadi kibe külg

Šokolaad on üks enim armastatuid ning tarbitavaid maiustusi maailmas! Tervelt pool kogu maailma šokolaadist müüakse Euroopas ning ülejäänud šokolaadist kaksikümmend kaks protsenti USA-s. **See tähendab, et keskmiselt sööb iga eurooplane või põhja-ameeriklane 5,2 kilo šokolaadi aastas!**¹

Tarbijate seas üle kogu maailma on šokolaad aina populaarsemaks saamas, kuid kakao päritolu ja tootmistingimusi ei teata. Kakao tootmisahel on väga keerukas, läbipaistmatu ja seda iseloomustab suur ebaõiglus väiketalunike suhtes. See viib **vaesumise, tööliste ekspluateerimise ning lapstööjõu kasutamiseni.**

Kuigi valdav osa kakaost tarbitakse maakera põhjaosas, kasvab kakao hoopis kitsal džunglivööli ümber ekvaatori paiknevates 30 troopilises riigis. Igal aastal toodetakse umbes 3,5 miljonit tonni kakaoubet². Kakao kasvatamine on **raske füüsiline töö** ning kakaostandustes on vaja palju töölisi. Kakaokaunad ei küpse ühe korraga, mistõttu on vaja pidevat järelvalvet, hoolt ning saagikoristust. See tähendab, et puul kasvavad korraga erinevas küpsusastmes õied ja kaunad. Kakaopuud on haigustele väga vastuvõtlikud ning need levivad tihedas puudereas väga kiiresti. Seetõttu on kakao kasvatamise kulud väga suured.

Kui kakaokaunad on küpsed ning käsitsi puude otsast alla lõigatud, siis toimub nende kääritamine, kuivatamine, puhastamine ja pakkimine. Põllumehed müüvad pakitud kotid vahendajatele, kes siis müüvad need omakorda edasi

¹ International Cocoa Organization (2012): *Quarterly bulletin of Cocoa Statistics, Volume XXXVIII No. 1, Cocoa Year 2011/12*, table 41

² World Cocoa Foundation (2010), *Cocoa market update*. p.2

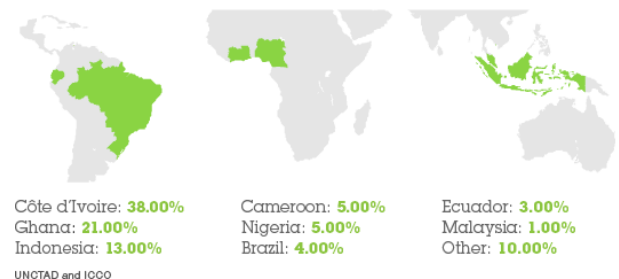
eksportijatele. Töötlemata kakao viiakse šokolaadi tootvatesse riikidesse, kus see röstitakse, purustatakse ning jahvatatakse.

Kakaokasvatuse tähtsus

Kakao on **peamine sissetulekuallikas 5,5 miljonile väiketalunikule** ning tagab igapäevase leiva **14 miljonile põllutöölisele** maailma lõunaosas.³ Mõnedes Lääne-Aafrika riikides – näiteks Côte d'Ivoire ning Ghana – on kakao tervelt 90% põllupidajate peamine sissetulekuallikas. Samas on **paljude kakaokasvatajate ja nende tööliste sissetulek vähem kui 2 USA dollarit päevas.**

Joonis 1: peamised kakaod tootvad riigid⁴

Percentage of global cocoa production by country

70% maailma kakaoubadest pärineb vaid neljast Lääne-Aafrika riigist: Côte d'Ivoire, Ghana, Nigeeria ning Kamerun.⁵ **Côte d'Ivoire** üksi toodab kolmandiku Euroopa kakaost, olles seega **maailma suurim kakaotootja**. Ghana, Indoneesia, Nigeeria, Kamerun, Brasiilia ning Ecuador on samuti

³ Tropical Commodity Coalition (2010): *Cocoa Barometer 2010*, p.3;

⁴ International Cocoa Organization (2012): *Bulletin Nr. 4*, November 2012

⁵ World Cocoa Foundation (2010): *Cocoa market update*. pp.1-2

tähtsad kakaoototjad⁶. 90% kakaost üle maailma kasvatatakse väiketaludes, mille suurus on 4,8 hektarit (või vähem) ning vaid 5% maailma kakaost tuleb suurkasvandustest, mille pindala suurus on vähemalt 40 hektarit⁷.

Karm konkurents ja palju kaotajaid

Konkurentsist küllastunud kakaoturul on vaid paar suurt tegijat. Nende omavahelise kkluse tulemusena suurema turuosa ning tulude pärast kannatavad kakaotalunikud, kes saavad aina vähem ja vähem läbimüügitulu. **Kaks kolmandikku šokolaaditootmisest kuulub seitsmele firmale.** 2012. aastal oli ülemaailme šokolaadimaiustuste turg väärt 80 miljardit dollarit ning suure tõenäosusega kasvab see näitaja 2014. aastaks 88 miljardi dollarini.⁸

Tabel 2: 2012. aasta šokolaadimaiustuste müük⁹

Firma	Netomüük (miljonit dollarit)	Turuosa (%)
1. Mars Inc (USA)	16,800	23.3
2. Mondeléz Int. Inc. (USA)	15,480	21.5
3. Nestlé SA (CH)	12,808	17.8

⁶ International Cocoa Organization (2012): *Bulletin Nr. 4*, November 2012

⁷ Ibid.; World Cocoa Foundation (2010): *Cocoa market update*, p.1

⁸ Food Navigator (2011): *Business Insights report*. (retrieved from www.foodnavigator.com on the 24.04.2013)

⁹ International Cocoa Organization (2013): *ICCO Statistics – net confectionery sales value in 2012*. Based on data from Candy Industry. Online, (<http://www.icco.org/about/chocolate.aspx>, retrieved on the 22.04.2013)

4. Hershey Foods Corp (USA)	6,460	9
5. Ferrero Group (ITA)	5,627	7.8
6. Lindt & Sprüngli AG (CH)	2,791	3.9
7. August Storck KG (GER)	2,272	3.2
Kokku	Ca. 80,000	100

Globaalses kaubanduses korjavad suurema osa kasumist endale põhjapoolkeral asuvad firmad. Ka kakaoturgu kontrollib vaid käputäis suurfirmasid. Nende turuosa tõttu on neil kakao hinnale väga suur mõju. Kakao kasvatajateni maailma lõunaosas jõuab vaid väga väike osa ühe tavalise šokolaaditahvli hinnast: 6,4% Ghanas, 5,7% Côte d'Ivoire'is¹⁰. Seejuures 1980. aastate lõpul jõudis šokolaaditahvli hinnast talunikeni kuusteist protsenti. Võrdluseks: kakao töötajate osa on 56 protsendilt suurenenud 70 protsendile ning edasimüüjate kasum 12 protsendilt 17 protsendile – ning seda samas ajavahemikus, mil on toimunud kakaokasvatavate sissetuleku drastiline vähenemine.¹¹

Ebaausad tegijad – ebaaus kaubandus

Palju konkurentsi kakao ning šokolaadimaiustuste turul ning suur

¹⁰ Gilbert, Christopher (2008): *Value chain analysis and market power in commodity processing with application to the cocoa and coffee sectors*. In: *Commodity market review, 2007-2008*, pp.8

¹¹ Ibid. p.23

ebavõrdsus väiketalunike ning rahvusvaheliste firmade vahel viib järsu hinnalanguseni. Samal ajal, kui rahvusvaheliste šokolaadifirmade kasum on alates 1980. aastatest jõuliselt kasvanud, on **kakaoubade hind vähenenud poole võrra.**

Tabel 1: Muutused kakao hinnas* 1980-2012¹²

Aasta	Ühe tonni kakao hind
1980/81	\$ 5,265
1985/86	\$ 4,388
1990/91	\$ 1,969
1995/96	\$ 2,062
2000/01	\$ 1,253
2005/06	\$ 1,732
2010/11	\$ 3,105
2012	\$ 2,342

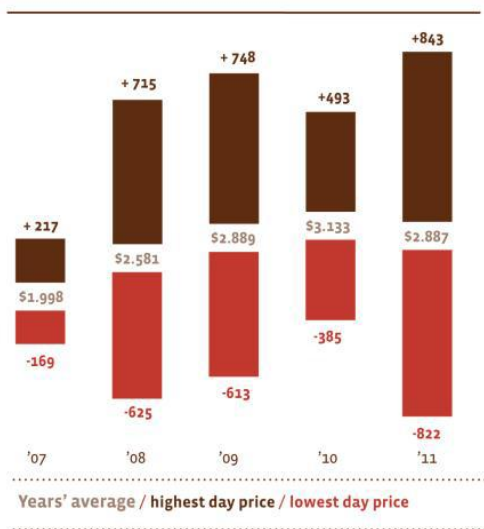
Kakaod kasvatavad põllumehed on aga väheorganiseeritud ning neil napib ülevaade hindade arengust maailmaturul. Nad on sunnitud oma saaki müüma vahendajate poolt määratud tingimustega. Suurema sissetuleku teenimiseks on talunike koondumine põllumajandusühistutesse ning kakaohinna muutusest ülevaate omamine hädavajalik.

Šokolaadifirmad kasutavad oma turujõudu ära selleks, et omakasu püüdes kakaohinda madalal hoida. Lisaks 1989. aastast alanud hinnasurvele kannatavad kakaokasvatajad ka hindade kõikumuse tõttu, mis on tingitud saagihaigustest, kahjuritest, põudadest ning poliitilisest ebastabiilsusest tootjariigis. Selliste mõjutajate tõttu on talunikel oma aastakulude planeerimine väga keeruline.

¹² Hütz-Adams, F/ Fountain, A.C. (2012): *Cocoa Barometer* 2012, p.19

Joonis 3: Kakaohindade kõikumine 2007-2011¹³

Visual 10 Volatility of market prices

Maailmaturul spekulatsioonijate jaoks on **kõikuv hinnatase spekulatsiooniks ning tulevikutehingute sõlmimiseks** aga kasumlik – tegevus, mis samuti põhjustab hinnataseme kõikumist. Kakaoga kauplevad suudavad kõikuvat hinnataset kompenseerida sellega, et kontrollivad turul olevat kakao hulka kunstlikult. Nad kasutavad kakao pikka säilivusaega (mis ulatub kuni kümne aastani) selleks, et oma kasumiprotsenti kasvatada. See tekitab olukorra, kus ühelt poolt hoitakse suurtel laopindadel (näiteks Rotterdami, Amsterdami ja Hamburgi sadamates) kakaod **hinnataseme kunstlikuks kontrollimiseks** kinni, samal ajal kui

tootjariikides tuleb talunikel troopilise kliima tõttu laostamisvõimalustest puudu.

Hinnalanguse karmid tagajärjed

Hinnasurve tagajärjeks on **miljonite kakaokasvatajate vaesumine**. Hoolimata ligi 20% suuruselt kakaonõudluse kasvust lähiaastatel¹⁴ ning šokolaadifirmade jätkuvast suurenevatest läbimüügist, ei suuda paljud põllumehed enam oma elamiskulusid katta. Väikese sissetulekuga ja maailmaturu arengutest teadmatuses olevad põllumehed on kaotajad väga kasumlikus kakao- ja šokolaadiäris.

Hinnasurvega kurnamine

Alates 1989. aastast pidevalt langenud kakaohinnad (vt tabel 1), kasvavad tootmiskulud ning hindade pidev kõikumine põhjustab miljonitele kakaokasvatajatele **majanduslikku ebastabiilsust ning vaesust!**

Üha vähenev ning ebastabiilne sissetulek tekitab tõsisid **probleeme nii sotsiaalsele sfäärile kui ka keskkonnale**. Sissetuleku vähenemisega lõpetavad põllumehed uuendusmeetmetesse investeerimise kakaoistandustes. Lõpetatakse vanade ning haigete kakaopuude asendamine ning piiratakse töötajate tervishoiu- ning majutuskulusid. Samuti vähendatakse tööliste palku ning kasutatakse lapstööjõudu – seda kõike selleks, et tootmishinnad võimalikult madalal hoida.

Tööliste ekspluateerimine ning lapstööjõu kasutamine

¹³

Hütz-Adams, F/ Fountain, A.C. (2012): *Cocoa Barometer 2012*, p.20 (based on ICCO 2012, table 9)

¹⁴

International Cocoa Organization (2008): *Quarterly Bulletin of Cocoa Statistics*

Tootmiskuludelt kokkuvõtte viib **tööliste töötingimuste halvenemisele** ning tihtipeale rikutakse seetõttu ka rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtteid, näiteks Inimõiguste ülddeklaratsiooni või Rahvusvahelise tööorganisatsiooni (*International Labour Organization* ehk ILO) poolt sätestatud standardeid. Istanduste töölised ei saa piisavalt palka, neil puuduvad inimväärased majutustingimused ja arstiabi. Töölistel puuduvad õigused luua ametiühinguid. Kogukonnas on puudulik ligipääs haridusele, joogiveele ning efektiivsele kogukonnajuhtimisele. Selleks, et kulusid veel madalamal hoida, kasutatakse **lapstööjõudu**. Inimkaubandus, mille ohvriteks on eelkõige lapsed, on kakaotootmise üks paljutõestatud kõrvalnähtusid. **Hetkel töötab Lääne-Aafrika kakaoistandustes kuni 2 miljonit last**. Enamik neist teeb tööd, mis kahjustab tõsiselt nende füüsilist ja vaimset tervist ning röövib neilt õiguse haridusele. Inimkaubanduse ohvriks langenud lapsed ning nende tööle sundimine on eriti suur probleem Côte d'Ivoire'is¹⁵.

Lapstööjõu kasutamine on inimõiguste tõsine rikkumine. See on rahvusvahelise tööõiguse järgi karmilt keelatud (ILO nõue 182 ning 138).

Mittejätkusuutlik põllumajandus

Hoolimata hinnasurve, mis põllumeeste käivet vähendab, kasutavad nad kakao kasvatamiseks rohkem maad, **tehes seda jätkusuutliku, ökoloogilise ning mitmekülgse põllumajanduse arvelt**. Lisapõllumaa rajamiseks küntakse üles vihmametsi. Mittejätkusuutliku põllu-majanduse ning väetiste ja putukamürkide valekasutuse kõige hullemateks tagajärgedeks keskkonnale on pinnase vaesumine ning vee ja mulla reostus. **Valede põllumajandustaktikate tõttu kaotatakse iga aasta kuni 40% saagist**¹⁶.

Talunikud loobuvad teiste põllusaaduste tootmisest kakao kasuks. See omakorda muudab kõikuvate kakaohindade tõttu talunike sissetuleku veelgi ebastabiilsemaks ning **bioloogilise mitmekesisuse hävitamine toob kaasa ökoloogilise katastroofi**. Põllumeestel puuduvad teadmised jätkusuutliku põlluharimise kohta, mis parandaks nende tootlikust ning kakaoubade kvaliteeti. Selle tulemusena jõuab talunikenäi vaid väike osa maailmaturu hinnast. Näiteks **Côte d'Ivoire'i põllupidajatenäi jõuab vaid 40-50% ning Ghana põllupidajatenäi 70% kakao maailmaturu hinnast**¹⁷.

Enamikel väiketalunikel puudub ülevaade turuolukorrast ning teadmised selle kohta, kuidas luua ametiühinguid, et üheskoos hinnaläbirääkimisi pidada ning oma majanduslikku ja poliitilist seisukorda parandada. **Miljonid väiketalunikud suurte kaupmeeste ning šokolaadifirmade vastu – see on ebavõrdne mäng**. Talunikel on oma sõna sekka ütlemiseks ning šokolaadi tarneahela tingimuste muutmiseks vaja moodustada suuri huvigruppe.

¹⁵ Payson Center for International Development and Technology Transfer (2011): *Oversight of Public and Private Initiatives to Eliminate the Worst Forms of Child Labor in the Cocoa Sector in Côte d'Ivoire and Ghana*. Tulane University. p.7

¹⁶ Riess, Gerhard (2012): *Die Weltweite Kakakokette*. PRO-GE, Vienna

¹⁷ LMC International (2011): *Cocoa Sustainability*. p.2. (retrieved from http://www.worldcocoaoundation.org/learn-about-cocoa/documents/LMC-WCFCocoaSustainabilityReport_2010-11.pdf on the 23.04.2013)

Lahendus ekspluateerimisele

Selleks, et saavutada õiglased töötingimused ning lapstööjõu kasutamise lõpetamine on kakaokasvatajatele vaja tagada õiglane ning stabiilne sissetulek. Vaja on muuta nii hinna kujunduse, kauplemise, koolitamise, organiseerumise kui infrastruktuuri rajamise tingimusi.

Konkreetsed sammud on:

1. garanteerida kakaole **miinimumhind**, et lihtsustada kuluplaneerimist;
2. pakkuda investeerimislääne, millega **uuendada kakaostandusi**;
3. pakkuda **jätkusuutliku ning keskkonnasõbraliku põllunduse** koolitusi, mis **parandavad saagikust ning kakaobade kvaliteeti** (nt väetise ning putukamürkide õige kasutamine, laostamisoskuste, ubade kuivatamis- ning käärutamisoskuste parandamine)
4. toetada põllumeeste **organiseerumist ning survegruppide moodustamist**, et saavutada kohalike ning rahvusvaheliste kaubanduspartneritega läbirääkimisel tugevam positsioon.

Õiglase kaubanduse tagamine

Šokolaadifirmad peavad kakaotootmise praeguse olukorra parandamiseks astuma suuri samme. Firmad saavad oma pühendumust tootmis- ja kauplemisstandarditele ühes näidata ühinedes sõltumatu sertifitseerimis-süsteemiga. Hetkel on olemas kolm põhilist sertifitseerimissüsteemi mis tõestavad majanduslikest, sotsiaalsetest ning keskkonnaalastest nõuetest kinnipidamist: **Fairtrade International**, **Rainforest Alliance** ja **UTZ Certified**.

Loe lisa ja ühine kampaaniaga: www.makechocolatefair.org

MTÜ Mondo
Telliskivi 60A,
10412 TALLINN
www.makechocolatefair.org
makechocolatefair@mondo.org.ee
Telefon: 58 040 295

